

บทบาทเชิงยุทธศาสตร์ของผู้นำชุมชนในการขับเคลื่อนชุมชนสีเขียว : การวิเคราะห์
ด้วยกรอบภาวะผู้นำเชิงปฏิรูปและทุนทางสังคมในบริบทภาคใต้ของประเทศไทย
The Strategic Role of Community Leaders in Driving Green
Communities: An Analysis through Transformational Leadership and
Social Capital within the Southern Thailand Context

ชุมพล อังคนานนท์¹, อนิรุต นูปลอด², ชูวารี มอซู³, วุฒิชัย ศรีชวย⁴,
ฮามิดะ หวันนุรัตน์⁵ และ ไพฑูรย์ ทองสม⁶
Chumphon Angkananon¹, Anirut Nuplord², Syuwari Morsu³, Wutthichai Srichuay⁴,
Hamida Wannurat⁵ and Paithoon Thongsom⁶

Received: 19 September 2025; Revised: 22 October 2025; Accepted: 23 October 2025

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาบริบท แนวคิด และหลักการของการขับเคลื่อนชุมชนสีเขียวในพื้นที่ภาคใต้ (2) วิเคราะห์บทบาทเชิงยุทธศาสตร์ของผู้นำชุมชนโดยใช้กรอบภาวะผู้นำเชิงปฏิรูปและทุนทางสังคม และ (3) เสนอแนวทางการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนสีเขียว การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยมีกลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่างเป็นบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนชุมชนสีเขียวในภาคใต้ ได้แก่ ผู้นำชุมชน พระสงฆ์ ผู้นำศาสนา เกษตรกร วิสาหกิจชุมชน เจ้าหน้าที่รัฐ ครู เยาวชน และนักท่องเที่ยว รวมทั้งสิ้นกว่า 100 คน ซึ่งได้รับการคัดเลือกโดยการสุ่มแบบเจาะจง และการจัดโควตา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย การสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง การสนทนากลุ่ม การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการทบทวนเอกสาร ข้อมูลที่ได้ถูกวิเคราะห์ด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา และการวิเคราะห์เชิงประเด็น ผ่านกระบวนการเข้ารหัสสามชั้น และการตรวจสอบความน่าเชื่อถือด้วยวิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า

ผลการวิจัยพบว่า บริบทของชุมชนสีเขียวในภาคใต้มีรากฐานสำคัญอยู่ที่ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ระบบวัฒนธรรมและศาสนา รวมทั้งวิถีการพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติ ขณะเดียวกันผู้นำ

^{1 2} หลักสูตรรัฐศาสตร์ สาขาวิชาการเมืองการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยแม่โจ้-ชุมพร; Politics and Local Governance, Maejo University at Chumphon

³ สถาบันนโยบายสาธารณะ ม.อ. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์; Public Policy Institute. PSU, Prince of Songkla University

⁴ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์; Faculty of Science and Technology, Princess of Naradhiwas University

^{5 6} นักวิชาการอิสระ; Independent Scholar

Corresponding Author, Email: dekjo_67@hotmail.com

ชุมชนมีบทบาทเชิงยุทธศาสตร์ใน 5 มิติหลัก ได้แก่ (1) การสร้างแรงบันดาลใจและวิสัยทัศน์ (2) การเชื่อมโยงเครือข่ายและทุนทางสังคม (3) การริเริ่มนวัตกรรม (4) การสร้างการมีส่วนร่วมและกติกาสังคม และ (5) การใช้ทุนทางวัฒนธรรม ศาสนาเป็นพลังขับเคลื่อน นอกจากนี้ งานวิจัยยังได้เสนอแนวทางการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนที่เน้นการบูรณาการความรู้เชิงเทคนิคกับทุนทางสังคม การสร้างระบบนิเวศผู้นำ และการขยายผลเชิงนโยบายเพื่อสนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืน องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่า การขับเคลื่อนชุมชนสีเขียวที่มีประสิทธิภาพมิได้ขึ้นอยู่กับนโยบายภายนอก แต่ต้องอาศัยผู้นำที่สามารถผสมผสานภาวะผู้นำเชิงปฏิรูปกับทุนทางสังคม วัฒนธรรม และศาสนา เพื่อสร้างพลังร่วมที่นำไปสู่การพัฒนาชุมชนอย่างมั่นคงและยั่งยืน อันเป็นแนวทางที่สามารถนำไปปรับใช้ในพื้นที่อื่น ๆ ของประเทศได้

คำสำคัญ: ชุมชนสีเขียว; ภาวะผู้นำเชิงปฏิรูป; ทุนทางสังคม

Abstract

This study aimed to (1) examine the context, concepts, and principles of driving green communities in Southern Thailand, (2) analyze the strategic roles of community leaders through the framework of transformational leadership and social capital, and (3) propose guidelines for developing community leaders' capacity to enhance the sustainability of green communities. This research employed a qualitative methodology, with the population and sample comprising individuals involved in green community initiatives in the South, including community leaders, monks, religious leaders, farmers, community enterprises, government officials, teachers, youth, and tourists totaling more than 100 participants, selected through purposive and quota sampling. Research instruments included semi-structured interviews, focus group discussions, participant observation, and document review. Data were analyzed using content analysis and thematic analysis, following a three level coding process and validated through triangulation to ensure trustworthiness.

The findings revealed that the foundation of green communities in Southern Thailand lies in strong community relationships, cultural and religious systems, and reliance on natural resources. At the same time, community leaders play strategic roles across five key dimensions: (1) providing inspiration and vision, (2) building networks and mobilizing social capital, (3) initiating innovation, (4) fostering participation and community rules, and (5) utilizing cultural and religious capital as driving forces. Furthermore, the study proposed practical guidelines for enhancing

leadership capacity, emphasizing the integration of technical knowledge with social capital, the creation of a leadership ecosystem, and policy-level support to reinforce sustainable development. The new knowledge generated from this research underscores that the effective promotion of green communities depends not only on external policies but also on leaders who can integrate transformational leadership with social, cultural, and religious capital. Such integration generates collective power that drives stable and sustainable community development, offering a model adaptable to other regions of the country.

Keywords: Green Community; Transformational Leadership; Social Capital

บทนำ

ในศตวรรษที่ 21 โลกกำลังเผชิญกับวิกฤตสิ่งแวดล้อมที่ทวีความรุนแรง ทั้งการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ภาวะโลกร้อน การสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ และการเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ ปรากฏการณ์เหล่านี้ไม่เพียงส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศเท่านั้น แต่ยังสร้างความเปราะบางทางเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีลักษณะภูมิศาสตร์และนิเวศวิทยาที่ละเอียดอ่อน เช่น ภาคใต้ของประเทศไทย ซึ่งมีทั้งพื้นที่ชายฝั่ง ป่าชายเลน และระบบนิเวศทางทะเลที่หลากหลาย การกัดเซาะชายฝั่ง ภัยแล้ง น้ำท่วม และความผันผวนของฤดูกาลกลายเป็นความท้าทายสำคัญที่กระทบต่อวิถีชีวิตชุมชนท้องถิ่นและความมั่นคงทางอาหาร (Intergovernmental Panel on Climate Change [IPCC], 2022; National Economic and Social Development Council, 2021) ดังนั้น แนวคิดชุมชนสีเขียว (Green Community) จึงถูกหยิบยกขึ้นเป็นยุทธศาสตร์สำคัญ ที่เชื่อมโยงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเข้ากับการพัฒนาท้องถิ่น โดยมุ่งเน้นการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า การลดมลพิษ และการสร้างสมดุลระหว่างมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม (Roseland, 2000; AtKisson, 2021)

อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนผ่านสู่ชุมชนสีเขียวไม่ได้เกิดขึ้นโดยอัตโนมัติ แต่ต้องอาศัยบทบาทของผู้นำชุมชน ในการสร้างแรงบันดาลใจ ออกแบบกระบวนการมีส่วนร่วม และเชื่อมโยงเครือข่ายความร่วมมือทั้งภายในและภายนอก การศึกษาทางทฤษฎีได้ยืนยันว่าภาวะผู้นำเชิงปฏิรูป (Transformational Leadership) เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยจุดประกายการเปลี่ยนแปลง โดยผู้นำที่มีคุณลักษณะดังกล่าวจะสามารถกำหนดวิสัยทัศน์ร่วม กระตุ้นแรงจูงใจ สร้างความผูกพัน และพัฒนานวัตกรรมที่ตอบสนองต่อความท้าทายของชุมชน (Bass & Riggio, 2006) นอกจากนี้ ทุนทางสังคม (Social Capital) อันประกอบด้วยเครือข่าย ความไว้วางใจ และบรรทัดฐานการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ยังเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน (Durante, et al., 2025; Ponzetto,

et al., 2025) โดยเฉพาะในบริบทชุมชนท้องถิ่นของภาคใต้ ที่ยังคงรักษาขนบธรรมเนียม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ได้อย่างเข้มแข็ง การบูรณาการภาวะผู้นำเชิงปฏิรูปและทุนทางสังคม จึงมีศักยภาพสูงในการขับเคลื่อนชุมชนสีเขียว แต่การศึกษาที่มุ่งเน้นเชิงลึกและเป็นระบบในบริบทของภาคใต้ ยังมีอยู่อย่างจำกัดในศตวรรษที่ 21 โลกกำลังเผชิญกับพลวัตทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมที่ซับซ้อนและเปราะบางอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน ปัญหาสิ่งแวดล้อมจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ภัยธรรมชาติที่ถี่ขึ้น ตลอดจนการเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ ได้ส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพชีวิตและความมั่นคงของชุมชนท้องถิ่น โดยเฉพาะในภาคใต้ของประเทศไทยซึ่งมีภูมิประเทศที่หลากหลายและเปราะบาง ทั้งพื้นที่ชายฝั่ง ป่าชายเลน และระบบนิเวศทางทะเลที่สำคัญ ความท้าทายเหล่านี้มิได้เป็นเพียงมิติทางสิ่งแวดล้อมเท่านั้น แต่ยังส่งผลต่อเศรษฐกิจฐานราก วิถีชีวิต วัฒนธรรม และความมั่นคงของสังคมโดยรวม (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) การผลักดันแนวคิดชุมชนสีเขียว จึงถูกหยิบยกขึ้นเป็นกรอบการพัฒนาที่สำคัญ โดยมุ่งบูรณาการการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเข้ากับการพัฒนาท้องถิ่นให้มีความสมดุล ครอบคลุมทั้งมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (Turčinović, et al., 2025) อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนผ่านสู่ชุมชนสีเขียวย่อมไม่อาจเกิดขึ้นได้โดยลำพัง หากปราศจากบทบาทเชิงยุทธศาสตร์ของผู้นำชุมชนที่สามารถออกแบบการมีส่วนร่วม สร้างวิสัยทัศน์ร่วม และเชื่อมโยงเครือข่ายความร่วมมือทั้งภายในและภายนอกพื้นที่

ยิ่งไปกว่านั้น การพัฒนาชุมชนสีเขียวจำเป็นต้องอาศัยปัจจัยเชิงสังคมที่ลึกซึ้งกว่าเพียงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ งานวิจัยด้านภาวะผู้นำและทุนทางสังคมได้ชี้ให้เห็นว่าภาวะผู้นำเชิงปฏิรูปเป็นกลไกสำคัญในการจุดประกายการเปลี่ยนแปลง โดยผู้นำที่มีวิสัยทัศน์สามารถสร้างแรงบันดาลใจ สร้างแรงจูงใจ และพัฒนานวัตกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Bass & Riggio, 2006) ขณะเดียวกันทุนทางสังคม (Social Capital) ซึ่งประกอบด้วยเครือข่ายความไว้วางใจ และบรรทัดฐานทางสังคม เป็นทรัพยากรเชิงนามธรรมที่ช่วยเสริมสร้างพลังร่วมของชุมชนให้สามารถก้าวข้ามข้อจำกัดด้านทรัพยากรทางกายภาพ ในบริบทของชุมชนท้องถิ่นภาคใต้ที่ ยังคงรักษาวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไว้ได้อย่างเข้มแข็ง การบูรณาการสองมิตินี้จึงมีศักยภาพสูงในการขับเคลื่อนการพัฒนาที่สอดคล้องกับบริบทเฉพาะ แต่ในเชิงวิชาการยังมีการศึกษาที่เจาะลึกเฉพาะกรณีในภาคใต้น้อยมาก จึงเป็นช่องว่างที่ควรได้รับการศึกษาอย่างเป็นระบบ

ด้วยเหตุนี้ การขับเคลื่อนชุมชนสีเขียวในบริบทภาคใต้ของประเทศไทย มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ศาสนา และวิถีชีวิตของผู้คน ผู้นำชุมชนจึงมีบทบาทเชิงยุทธศาสตร์ในการกำหนดวิสัยทัศน์ร่วม สร้างแรงบันดาลใจ และประสานความร่วมมือจากทุกภาคส่วน อย่างไรก็ตาม ปัญหาที่พบคือ การขาดศักยภาพในการใช้ภาวะผู้นำเชิงปฏิรูป (Transformational Leadership) และการดึงศักยภาพของทุนทางสังคม มาใช้ให้เต็มประสิทธิภาพ ส่งผลให้การขับเคลื่อนบางพื้นที่ ยังไม่สามารถบรรลุเป้าหมายด้านความยั่งยืนได้อย่างแท้จริง งานวิจัยนี้ จึงมีความจำเป็นในการวิเคราะห์และสังเคราะห์บทบาทเชิงยุทธศาสตร์ของผู้นำชุมชน

เพื่อสร้างแนวทางพัฒนาศักยภาพที่สอดคล้องกับบริบทเฉพาะของภาคใต้ และสามารถขยายผลในเชิงนโยบายและปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม

งานวิจัยนี้ จึงตั้งคำถามสำคัญว่า 1) บริบท แนวคิด และหลักการของการขับเคลื่อนชุมชนสีเขียวในพื้นที่ภาคใต้มีลักษณะอย่างไร 2) ผู้นำชุมชนมีบทบาทเชิงยุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนชุมชนสีเขียวอย่างไรภายใต้กรอบภาวะผู้นำเชิงปฏิรูปและทุนทางสังคม และ 3) แนวทางการพัฒนาศักยภาพผู้นำควรดำเนินไปอย่างไร จึงจะสร้างความยั่งยืนของชุมชนสีเขียวได้อย่างเป็นรูปธรรม

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบท แนวคิด และหลักการของการขับเคลื่อนชุมชนสีเขียวในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย
2. เพื่อวิเคราะห์บทบาทเชิงยุทธศาสตร์ของผู้นำชุมชนในการขับเคลื่อนชุมชนสีเขียว โดยใช้กรอบภาวะผู้นำเชิงปฏิรูปและทุนทางสังคม
3. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนในการเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนสีเขียวที่สอดคล้องกับบริบทภาคใต้ของประเทศไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องบทบาทเชิงยุทธศาสตร์ของผู้นำชุมชนในการขับเคลื่อนชุมชนสีเขียว: การวิเคราะห์ด้วยกรอบภาวะผู้นำเชิงปฏิรูปและทุนทางสังคมในบริบทภาคใต้ของประเทศไทย โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. รูปแบบการวิจัย งานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีการเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีลักษณะเป็นการวิจัยเชิงสำรวจและเชิงพรรณนา (Survey & Descriptive Research) ผสานกับการวิเคราะห์เชิงลึก (Case Study & Interpretive Analysis) เพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์ทั้งสามข้ออย่างครอบคลุม กระบวนการวิจัยแบ่งเป็น 3 ระยะตามลำดับวัตถุประสงค์ ได้แก่ ระยะที่ 1 การศึกษาบริบทและหลักการของการขับเคลื่อนชุมชนสีเขียว ระยะที่ 2 การวิเคราะห์บทบาทเชิงยุทธศาสตร์ของผู้นำชุมชน และระยะที่ 3 การสังเคราะห์แนวทางพัฒนาศักยภาพผู้นำเพื่อสร้างความยั่งยืนของชุมชนสีเขียวในบริบทภาคใต้ของประเทศไทย

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรของการวิจัยคือบุคคลและกลุ่มที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการขับเคลื่อนชุมชนสีเขียวในพื้นที่ภาคใต้ ได้แก่ ผู้นำชุมชน พระสงฆ์ ผู้นำศาสนาอิสลาม เกษตรกร ผู้ประกอบการ วิชาทกิจชุมชน เจ้าหน้าที่รัฐ ครู เยาวชน และนักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีบทบาทหลากหลายและสะท้อนพลวัตของชุมชนได้รอบด้าน การเลือกกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยเน้นผู้ที่มีประสบการณ์ตรงและสามารถให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับการขับเคลื่อนชุมชนสีเขียว เพื่อสร้างความเข้าใจที่หลากหลายและครอบคลุม นอกจากนี้

ยังใช้การเลือกแบบโควตา (Quota Sampling) เพื่อให้ครอบคลุมพื้นที่ที่มีความแตกต่างเชิงบริบท เช่น ชุมชนเกษตรกรรม ชุมชนชายฝั่ง และชุมชนเมือง

กลุ่มตัวอย่างเชิงคุณภาพมีจำนวนรวมกว่า 100 คน แบ่งเป็น ผู้นำชุมชน 25 คน พระสงฆ์และผู้นำศาสนาอิสลาม 15 คน เกษตรกรและวิสาหกิจชุมชน 20 คน เจ้าหน้าที่รัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 15 คน ครูและเยาวชน 15 คน และนักท่องเที่ยว 10 คน การจัดสรรกลุ่มตัวอย่างในลักษณะนี้สอดคล้องกับข้อเสนอของ Patton (2015) ที่เน้นว่าการเลือกกลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยเชิงคุณภาพไม่ควรเน้นที่จำนวน หากแต่ควรมุ่งเน้นที่คุณภาพ ความลึก และความหลากหลายของข้อมูล

3. เครื่องมือการวิจัย เครื่องมือการวิจัยในครั้งนี้เป็นเครื่องมือเชิงคุณภาพที่ผู้วิจัยออกแบบและประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชน ประกอบด้วย การสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) เพื่อเจาะลึกประสบการณ์และมุมมองของผู้ให้ข้อมูล การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อเปิดพื้นที่แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและตรวจสอบข้อค้นพบร่วมกัน การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) เพื่อเก็บข้อมูลจากพฤติกรรมและบรรยากาศจริงของกิจกรรมชุมชน และการทบทวนเอกสาร (Document Review) เพื่อใช้ข้อมูลสนับสนุนและยืนยันผลการวิเคราะห์ ทำให้ได้ข้อมูลที่มีความลึก รอบด้าน และน่าเชื่อถือในการสะท้อนบทบาทเชิงยุทธศาสตร์ของผู้นำชุมชนในการขับเคลื่อนชุมชนสีเขียวอย่างแท้จริง

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ดำเนินการอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องเป็นเวลา 12 เดือน โดยเริ่มจากการสร้างความสัมพันธ์และความไว้วางใจกับชุมชนผ่านการประสานงานกับผู้นำท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดบรรยากาศที่เอื้อต่อการวิจัย จากนั้นผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็นรายบุคคลใช้เวลาประมาณ 60-90 นาทีต่อครั้ง พร้อมทั้งจัดเวทีสนทนากลุ่ม จำนวน 6 ครั้ง เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน นอกจากนี้ ยังมีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน เช่น การประชุมหมู่บ้าน การปลูกป่า การจัดงานบุญ และการรณรงค์สิ่งแวดล้อม เพื่อสะท้อนภาพจริงเชิงพฤติกรรม ขณะเดียวกัน ผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสารต่าง ๆ เช่น แผนพัฒนาท้องถิ่น รายงานกิจกรรม และเอกสารศาสนาเพื่อประกอบการตรวจสอบความถูกต้องและเสริมความสมบูรณ์ของข้อมูลที่ได้จากภาคสนาม

5. การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลวิจัยครั้งนี้ดำเนินการอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มจากการถอดความ (Transcription) ข้อมูลจากการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม แล้วตรวจสอบความถูกต้องผ่านการยืนยันจากผู้ให้ข้อมูล (Member Checking) จากนั้นทำการเข้ารหัส (Coding) ทั้งรหัสเปิด รหัสแกน และรหัสเลือก เพื่อจัดหมวดหมู่และสังเคราะห์ประเด็นหลัก ได้แก่ การสร้างแรงบันดาลใจ การสร้างเครือข่าย การริเริ่มนวัตกรรม การมีส่วนร่วม และการใช้ทุนทางวัฒนธรรม ศาสนา เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือ ผู้วิจัยใช้การตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) ทั้งแหล่งข้อมูล วิธีการ และประเภทข้อมูล สุดท้ายได้ตีความเชิงทฤษฎี (Interpretation) โดย

เชื่อมโยงผลวิเคราะห์เข้ากับกรอบภาวะผู้นำเชิงปฏิรูปและทุนทางสังคม อธิบายบทบาทเชิงยุทธศาสตร์ของผู้นำในชุมชนสีเขียวอย่างมีเหตุผลและเป็นระบบ

สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเรื่อง บทบาทเชิงยุทธศาสตร์ของผู้นำชุมชนในการขับเคลื่อนชุมชนสีเขียว: การวิเคราะห์ด้วยกรอบภาวะผู้นำเชิงปฏิรูปและทุนทางสังคมในบริบทภาคใต้ของประเทศไทย ซึ่งผู้วิจัยสามารถสรุปผลการศึกษตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาบริบท แนวคิด และหลักการของการขับเคลื่อนชุมชนสีเขียวในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย ด้วยผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเชิงประจักษ์และแนวคิดเชิงทฤษฎี เพื่อนำมาเชื่อมโยงเป็นกรอบอธิบายที่ครอบคลุมทั้งมิติของบริบททางสังคม วัฒนธรรม แนวคิดที่เป็นฐานทางวิชาการ หลักการที่สะท้อนการจัดการเชิงระบบ ตลอดจนแนวปฏิบัติที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่ ผลการประมวลดังกล่าวถูกสรุปและนำเสนอในรูปแบบตาราง เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์และความต่อเนื่องระหว่าง บริบท แนวคิด หลักการ และการปฏิบัติ (Context – Concepts – Principles – Practices) อย่างชัดเจนและเป็นระบบ ดังนี้

มิติ (Dimension)	สาระสำคัญ (Key Findings)
Context (บริบท)	<ul style="list-style-type: none"> - พื้นที่ภาคใต้เผชิญปัญหาสิ่งแวดล้อมรุนแรง เช่น การกัดเซาะชายฝั่ง การเสื่อมโทรมของป่า ขยะมูลฝอยและภัยพิบัติทางธรรมชาติ - มีความหลากหลายทางภูมิศาสตร์ วัฒนธรรม และศาสนา - ชุมชนมีการรวมกลุ่มเพื่อจัดการทรัพยากรและปรับตัวตามภูมินิเวศ
Concepts (แนวคิด)	<ul style="list-style-type: none"> - “ชุมชนสีเขียว” ถูกมองว่าเป็นการพัฒนาที่สมดุลทั้งสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม - ใช้หลักศาสนา (พุทธและอิสลาม) เป็นกรอบคุณค่า เช่น ความพอเพียง สมดุล - ความรับผิดชอบต่อสรรพสิ่ง - เน้นการสร้างวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติ มากกว่าการปฏิบัติตามนโยบายเพียงอย่างเดียว
Principles (หลักการ)	<ol style="list-style-type: none"> 1. พึ่งพาตนเองและความพอเพียง – ใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่าและยั่งยืน 2. การมีส่วนร่วม – เปิดโอกาสให้ชุมชนทุกกลุ่มกำหนดกติกาและร่วมดำเนินการ 3. การบูรณาการภูมิปัญญากับวิทยาการสมัยใหม่ – ผสานองค์ความรู้ดั้งเดิมกับนวัตกรรมและเทคโนโลยีสิ่งแวดล้อม
Practices (การปฏิบัติ)	<ul style="list-style-type: none"> - การจัดตั้งธนาคารขยะชุมชน - กิจกรรมปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติและอนุรักษ์ป่าชายเลน - โครงการเกษตรอินทรีย์และเกษตรผสมผสาน - การใช้พื้นที่วัด มัสยิด และโรงเรียนเป็นศูนย์กลางเรียนรู้สิ่งแวดล้อม - การรณรงค์ลดการใช้โฟมและพลาสติก

ตารางที่ 1 ความสัมพันธ์และความต่อเนื่องระหว่าง บริบท แนวคิด หลักการ และการปฏิบัติ

2. เพื่อวิเคราะห์บทบาทเชิงยุทธศาสตร์ของผู้นำชุมชนในการขับเคลื่อนชุมชนสีเขียว โดยใช้กรอบภาวะผู้นำเชิงปฏิรูปและทุนทางสังคม ผลการศึกษาพบว่านี่ชี้ให้เห็นว่า ผู้นำชุมชนในพื้นที่ภาคใต้มีบทบาทเชิงยุทธศาสตร์ที่สำคัญยิ่งในการขับเคลื่อนชุมชนสีเขียว โดยมีได้จำกัดอยู่เพียงการบริหารจัดการเชิงโครงสร้างหรือการเป็นผู้ประสานงาน หากแต่ทำหน้าที่ในฐานะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่สามารถกำหนดทิศทางการพัฒนา ถ่ายทอดวิสัยทัศน์ และสร้างแรงบันดาลใจแก่สมาชิกในชุมชน อันสอดคล้องกับแนวคิดภาวะผู้นำเชิงปฏิรูปซึ่งมุ่งเน้นการสร้างอิทธิพลเชิงอุดมการณ์ การสร้างแรงบันดาลใจ และการกระตุ้นทางปัญญา ควบคู่กับการใช้ทุนทางสังคม ในมิติของความไว้วางใจ เครือข่ายความสัมพันธ์ และบรรทัดฐานทางสังคม เพื่อหล่อหลอมให้เกิดการมีส่วนร่วมและการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ข้อค้นพบจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้นำข้อมูลหลัก ได้แก่ ผู้นำชุมชน พระสงฆ์ เกษตรกร ครู และประชาชนทั่วไป สะท้อนชัดเจนว่า ผู้นำชุมชนมิได้เป็นเพียงผู้ดูแลหรือผู้จัดการทรัพยากรในระดับท้องถิ่นเท่านั้น แต่ยังเป็นผู้สร้างคุณค่าร่วมทางสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยมีบทบาทเชิงยุทธศาสตร์ที่สามารถจัดแบ่งออกได้เป็น 5 ประเด็นสำคัญ ดังต่อไปนี้

2.1 การสร้างแรงบันดาลใจและวิสัยทัศน์ (Inspirational Motivation & Vision) บทบาทเชิงยุทธศาสตร์ที่โดดเด่นของผู้นำชุมชนภาคใต้ในการขับเคลื่อนชุมชนสีเขียวคือการทำหน้าที่ในฐานะผู้สร้างแรงบันดาลใจและวิสัยทัศน์ ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของภาวะผู้นำเชิงปฏิรูปตามกรอบแนวคิดของ Bass และ Riggio ผู้นำมิได้เพียงออกคำสั่งหรือกำหนดนโยบาย แต่สามารถถ่ายทอดเป้าหมายและอุดมการณ์ร่วมในลักษณะที่จับต้องได้ ผ่านการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ที่เชื่อมโยงกับชีวิตประจำวันและอนาคตของคนในชุมชน วิธีการนี้ช่วยให้สมาชิกเกิดความศรัทธาและพร้อมที่จะร่วมแรงร่วมใจในการปฏิบัติจริง ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสะท้อนว่า “ผู้นำต้องพูดให้ชาวบ้านเห็นภาพว่า ถ้าเราปลูกป่าไว้ วันนี้เราอาจจะไม่ได้ใช้ แต่ลูกหลานเราจะได้อาศัย นี่คือนี่สิ่งที่ทำให้ทุกคนยอมเหนื่อยร่วมกัน” (ผู้ใหญ่บ้าน, จ.สุราษฎร์ธานี) คำกล่าวนี้ชี้ให้เห็นชัดว่าผู้นำใช้การเล่าเรื่อง (storytelling) เพื่อสร้างกรอบความหมาย (framing) ที่โยงการอนุรักษ์ป่ากับความมั่นคงของลูกหลานในอนาคต ส่งผลให้การกระทำที่อาจดูเป็นภาระ กลักลับกลายเป็นการลงทุนเพื่ออนาคตร่วมของชุมชน เช่นเดียวกัน ผู้ให้ข้อมูลอีกคนหนึ่งได้สะท้อนว่า “ตอนแรกคนไม่ค่อยสนใจการแยกขยะ แต่พอผู้นำบอกว่า ‘ถ้าพวกเราลดขยะหมู่บ้านจะสะอาด คนก็จะอยากมาเที่ยว’ ทุกคนเริ่มเห็นภาพและยอมเปลี่ยน” (แม่บ้านชุมชน, จ.สตูล) ตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นว่าผู้นำมิได้พูดถึงการจัดการขยะเชิงเทคนิคเพียงอย่างเดียว แต่เชื่อมโยงกับผลลัพธ์เชิงเศรษฐกิจและภาพลักษณ์ของชุมชน ซึ่งเป็นสิ่งที่คนทั่วไปมองเห็นและเข้าใจได้ง่าย จึงสามารถสร้างแรงจูงใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในทำนองเดียวกัน เกษตรกรรายหนึ่งได้ให้ข้อมูลว่า “สิ่งที่ผู้นำทำคือเขาไม่ใช่แค่สั่ง แต่เล่าเรื่องให้เราเห็นว่าอนาคตถ้าไม่รักษาน้ำ จะไม่มีน้ำใช้ทำเกษตรอีก เราเลยรู้สึกว่าจะต้องช่วยกัน” (เกษตรกร, จ.พัทลุง) คำพูดนี้สะท้อนบทบาทเชิงปฏิรูปของผู้นำในมิติ Intellectual Stimulation ที่ไม่เพียงสั่งการ แต่กระตุ้นให้ชุมชนมองเห็นผลกระทบระยะยาวหากไม่ดำเนินการอนุรักษ์น้ำ ทำให้คนในพื้นที่เกิดแรงผลักดันจากความเข้าใจเชิงเหตุผลควบคู่กับความกังวลทางอารมณ์ นอกจากนี้

ผู้นำยังสามารถสร้างแรงบันดาลใจในกลุ่มเยาวชน ซึ่งถือเป็นพลังสำคัญของชุมชน โดยผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่งกล่าวว่า “ผู้นำพูดกับเยาวชนเสมอว่า การรักษาสິงแวดล้อมไม่ใช่เพื่อคนอื่น แต่เพื่ออนาคตของเราเอง เด็ก ๆ เลยเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น” (ครูท้องถิ่น, จ.สงขลา) กรณีนี้สะท้อนว่า ผู้นำชุมชนใช้กลยุทธ์การสื่อสารที่เน้นการเชื่อมโยงอัตลักษณ์ของกลุ่มเป้าหมาย โดยให้เยาวชนตระหนักว่าตนเองเป็นเจ้าของอนาคตที่จะได้รับผลโดยตรงจากการดำเนินการด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด Empowerment ที่มุ่งเสริมพลังและบทบาทของคนรุ่นใหม่ในกระบวนการพัฒนาที่ยั่งยืน ท้ายที่สุด นักท่องเที่ยวที่เข้ามาในพื้นที่ยังรับรู้ถึงบทบาทการสร้างแรงบันดาลใจของผู้นำเช่นกัน โดยกล่าวว่า “เขาทำให้เรารู้สึกว่าการดูแลชุมชนไม่ใช่หน้าที่ของรัฐอย่างเดียว แต่เป็นความภาคภูมิใจของเราเองด้วย” (นักท่องเที่ยว, จ.ตรัง) คำพูดนี้ตอกย้ำให้เห็นว่า บทบาทของผู้นำไม่ได้จำกัดอยู่ในกลุ่มคนในชุมชนเท่านั้น แต่ยังสามารถสร้างแรงบันดาลใจและความรู้สึกมีส่วนร่วมในกลุ่มคนนอกชุมชน เช่น นักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและภาพลักษณ์ของชุมชนสีเขียวโดยตรง

การวิเคราะห์เชิงเหตุผลถึงบทบาทการสร้างแรงบันดาลใจและวิสัยทัศน์ของผู้นำชุมชนดังกล่าว สะท้อนถึงภาวะผู้นำเชิงปฏิรูปในมิติ Inspirational Motivation ที่สามารถจูงใจและสร้างความหมายร่วมให้แก่คนในและนอกชุมชน คำพูดของผู้ให้ข้อมูลทั้งห้าแสดงให้เห็นว่าผู้นำมิได้ทำหน้าที่เพียง “สื่อสารข้อมูล” แต่ใช้การเล่าเรื่อง การสร้างภาพอนาคต และการเชื่อมโยงกับคุณค่าเชิงสังคม วัฒนธรรม เพื่อสร้างกรอบการรับรู้ใหม่ที่ทำให้ชุมชนเกิดความศรัทธาและพลังร่วมกัน ผลลัพธ์คือการแปรเปลี่ยนความเฉื่อยชาและความลังเลของคนในพื้นที่ให้กลายเป็นพลังแห่งการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนชุมชนสีเขียวอย่างแท้จริง

2.2 การสร้างเครือข่ายและการประสานงาน (Networking & Collaboration) อีกหนึ่งบทบาทเชิงยุทธศาสตร์ที่สำคัญของผู้นำชุมชนในพื้นที่ภาคใต้คือการทำหน้าที่ผู้สร้างเครือข่ายและผู้ประสานงาน โดยผู้นำสามารถเชื่อมโยงหน่วยงาน องค์กร และกลุ่มต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกชุมชน เพื่อร่วมมือกันขับเคลื่อนกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมให้เกิดผลเป็นรูปธรรมได้ การสร้างเครือข่ายเช่นนี้มีใช้เพียงการระดมทรัพยากร แต่ยังเป็นการสร้างความไว้วางใจและความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทุนทางสังคมในมิติของเครือข่าย ผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่งได้กล่าวถึงบทบาทของผู้นำที่ทำให้ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมกันว่า “เราจะปลูกป่าได้ต้องอาศัย อบต. โรงเรียน วัด และชาวบ้านทั้งหมด ผู้นำเป็นคนกลางที่ทำให้ทุกฝ่ายคุยกัน” (พระสงฆ์, จ.พัทลุง) คำพูดนี้สะท้อนให้เห็นว่าผู้นำมิได้ทำงานเพียงลำพัง แต่มีความสามารถในการจัดวางกลไกการทำงานร่วมกันของหลายภาคส่วน โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษา และศาสนสถาน ซึ่งถือเป็นกลไกหลักในชุมชนภาคใต้ การประสานงานเช่นนี้ช่วยให้โครงการปลูกป่ามีความชอบธรรมและได้รับความร่วมมืออย่างกว้างขวาง

ในทำนองเดียวกัน ครูโรงเรียนท้องถิ่นได้กล่าวว่า “กิจกรรมธนาคารขยะ ถ้าไม่มีความร่วมมือจากโรงเรียนกับเทศบาลก็คงไม่สำเร็จ ผู้นำเป็นคนประสานทุกอย่าง” (ครูโรงเรียน, จ.สงขลา)

ตัวอย่างนี้ชี้ให้เห็นถึงบทบาทผู้นำในฐานะ Coordinating Actor ที่ทำให้โครงการสิ่งแวดล้อมซึ่งต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของหลายฝ่าย เช่น โรงเรียนและเทศบาล สามารถดำเนินไปได้อย่างราบรื่นและประสบความสำเร็จเกษตรกรในพื้นที่ก็ให้ข้อมูลที่สอดคล้องกันว่า “เวลาเรามีปัญหาน้ำ ผู้นำจะเชื่อมโยงไปถึงหน่วยงานชลประทาน เขาไม่ทำงานคนเดียว แต่หาคนมาช่วย” (เกษตรกร, จ.สุราษฎร์ธานี) คำพูดนี้สะท้อนให้เห็นถึงความสามารถของผู้นำในการขยายขอบเขตของชุมชนผ่านการเชื่อมโยงกับหน่วยงานภายนอก การนำปัญหาของชุมชนไปสู่เวทีที่กว้างขึ้นทำให้สามารถเข้าถึงทรัพยากร ความรู้ และการสนับสนุนที่ชุมชนเองไม่สามารถจัดหาได้

ด้านผู้นำศาสนาก็ได้สะท้อนถึงความสำคัญของการประสานงานว่า “การจัดงานรณรงค์สิ่งแวดล้อมในมัสยิด ต้องอาศัยทั้งโต๊ะอิหม่ามและอบต. ผู้นำชุมชนทำให้ทุกฝ่ายยอมทำงานด้วยกัน” (ผู้นำศาสนา, จ.สตูล) คำกล่าวนี้ชี้ให้เห็นการผนวกรวมระหว่างทุนทางศาสนา และทุนเชิงสถาบันท้องถิ่น ซึ่งไม่อาจเกิดขึ้นได้หากไม่มีผู้นำชุมชนคอยทำหน้าที่เชื่อมประสาน เป็นบทบาทเชิงยุทธศาสตร์ที่สร้างความร่วมมือข้ามพรมแดนทางสังคมและศาสนา สุดท้ายข้าราชการท้องถิ่นได้ให้ข้อมูลที่ตอกย้ำถึงความสามารถเฉพาะตัวของผู้นำว่า “เราเห็นว่าผู้นำมีความสามารถพิเศษในการทำคนจากหน่วยงานต่าง ๆ มานั่งโต๊ะเดียวกัน นี่คือพลังที่ทำให้ชุมชนขับเคลื่อนได้” (ข้าราชการท้องถิ่น, จ.พัทลุง) คำพูดนี้ชี้ว่าผู้นำมิใช่เพียงตัวแทนของชุมชน แต่ยังเป็น Social Broker ที่สามารถเชื่อมโยงกลุ่มผลประโยชน์ที่แตกต่างกันให้ร่วมมือกันเพื่อบรรลุเป้าหมายร่วม

การวิเคราะห์เชิงเหตุผลข้อมูลทั้งหมด สะท้อนว่าผู้นำชุมชนในภาคใต้มีบทบาทเชิงยุทธศาสตร์ในการสร้างและใช้เครือข่ายทางสังคมอย่างเป็นระบบ บทบาทนี้สอดคล้องกับแนวคิดทุนทางสังคมของ Putnam และ Bourdieu ที่ชี้ว่า เครือข่ายและความไว้วางใจเป็นทรัพยากรเชิงสังคมที่สามารถนำไปใช้เพื่อบรรลุเป้าหมายสาธารณะได้อย่างมีประสิทธิภาพ ความสามารถในการทำให้หน่วยงานต่าง ๆ มานั่งโต๊ะเดียวกันมิได้เพียงสร้างความร่วมมือ แต่ยังช่วยลดความขัดแย้งทางผลประโยชน์ และสร้างบรรทัดฐานทางสังคมที่เอื้อต่อการทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

2.3 การริเริ่มนวัตกรรมและการคิดสร้างสรรค์ (Innovation & Intellectual Stimulation) นอกจากบทบาทด้านการสร้างแรงบันดาลใจและการเชื่อมโยงเครือข่ายแล้ว ผู้นำชุมชนในภาคใต้ยังทำหน้าที่เป็นผู้ริเริ่มนวัตกรรมและกระตุ้นการคิดสร้างสรรค์ เพื่อสร้างแนวทางใหม่ ๆ ในการพัฒนาชุมชนสีเขียว ความสามารถในการคิดนอกกรอบและผลักดันให้สมาชิกกล้าที่จะทดลองสิ่งใหม่ ๆ ถือเป็นคุณลักษณะสำคัญของภาวะผู้นำเชิงปฏิรูป (Transformational Leadership) โดยเฉพาะในมิติ Intellectual Stimulation ซึ่งไม่เพียงช่วยให้ชุมชนปรับตัวต่อความท้าทายด้านสิ่งแวดล้อม แต่ยังสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคมในระยะยาว

ผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่งกล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงจากเกษตรกรเคมีสู่เกษตรกรอินทรีย์ว่า “ผู้นำเสนอให้เราลองทำเกษตรอินทรีย์ ตอนแรกไม่มั่นใจ แต่เขาบอกว่าปลอดภัยกว่าและขายได้ราคาดี ตอนนี้หลายคนหันมาปรับตัวแล้ว” (เกษตรกร, จ.สงขลา) คำกล่าวนี้สะท้อนให้เห็นว่าผู้นำทำหน้าที่เป็น Change Initiator ที่ผลักดันให้เกิดการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตในระดับฐานราก โดยอธิบายถึงผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรมทั้งด้านสุขภาพและเศรษฐกิจ ทำให้เกษตรกรยอมรับและพร้อมปรับเปลี่ยน

พฤติกรรมการทำงานเกษตร ในทำนองเดียวกัน แม่บ้านในชุมชนได้สะท้อนถึงการริเริ่มกิจกรรมใหม่ว่า “เราชวนเราทำธนาคารขยะ ตอนแรกก็ไม่เข้าใจ แต่พอเห็นว่ามันขายได้และเอาเงินมาทำกิจกรรมชุมชน ทุกคนเลยยอมทำ” (แม่บ้าน, จ.พัทลุง) กรณีนี้แสดงให้เห็นถึงการสร้างนวัตกรรมเชิงสังคมที่ไม่ได้เป็นเพียงการลดปัญหาขยะ แต่ยังสร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจและชุมชนไปพร้อมกัน นวัตกรรมดังกล่าวกลายเป็นเครื่องมือที่ทำให้ประชาชนเห็นประโยชน์ที่จับต้องได้ นอกจากนี้ ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวได้กล่าวถึงบทบาทของผู้นำในการริเริ่มแนวคิดใหม่ ๆ ว่า “สิ่งที่เขาทำต่างจากผู้นำทั่วไปคือเขากล้าลองทำสิ่งใหม่ ๆ อย่างการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่ใช้ทรัพยากรธรรมชาติเป็นทุน” (ผู้ประกอบการท่องเที่ยว, จ.ตรัง) คำพูดนี้ตอกย้ำถึงความกล้าที่จะริเริ่มและทดลอง ซึ่งสะท้อนถึง Entrepreneurial Leadership ของผู้นำที่สามารถแปลงทรัพยากรท้องถิ่น เช่น ป่าไม้ น้ำ และวิถีชีวิตชุมชน ให้กลายเป็นทุนทางเศรษฐกิจผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ในอีกด้านหนึ่ง เจ้าหน้าที่ท้องถิ่นสะท้อนถึงการทำงานของผู้นำว่า “เราเห็นว่าเขาไม่หยุดอยู่กับที่ แต่หาวิธีใหม่ ๆ ตลอด เช่น การแปรรูปผลผลิตเกษตรเพื่อลดของเสีย” (เจ้าหน้าที่ อบต., จ.สงขลา) กรณีนี้สะท้อนให้เห็นว่าผู้นำชุมชนไม่ได้พอใจกับวิธีการเดิม แต่แสวงหาความคิดใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่องเพื่อเพิ่มคุณค่าและลดความสูญเสียของทรัพยากร ซึ่งถือเป็นการสร้าง Circular Economy ในระดับชุมชน สูดทัย เยาวชนในชุมชนได้กล่าวถึงการเปิดโอกาสของผู้นำที่นำความรู้ใหม่เข้ามาเผยแพร่ว่า “ผู้นำพยายามหาความรู้ใหม่มาให้ชาวบ้าน ไม่ว่าจะเป็นการใช้สมาร์ตโฟนขายสินค้า หรือการเรียนรู้เรื่องพลังงานทดแทน” (เยาวชนในชุมชน, จ.สุราษฎร์ธานี) คำกล่าวนี้แสดงให้เห็นว่า ผู้นำไม่เพียงนำเสนอความคิดสร้างสรรค์ด้วยตนเอง แต่ยังเป็น Knowledge Broker ที่นำองค์ความรู้ใหม่จากภายนอกเข้ามาสู่ชุมชน ทำให้สมาชิก โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ ได้มีโอกาสเรียนรู้และต่อยอด

การวิเคราะห์เชิงเหตุผลจากข้อมูลดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่าผู้นำชุมชนมีบทบาทเชิงยุทธศาสตร์ในฐานะผู้ริเริ่มนวัตกรรมและผู้กระตุ้นการคิดสร้างสรรค์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด Intellectual Stimulation ของ Bass และ Riggio ผู้นำกระตุ้นให้ชุมชนตระหนักถึงความจำเป็นในการเปลี่ยนแปลง และนำเสนอนวัตกรรมที่เชื่อมโยงประโยชน์ด้านสิ่งแวดล้อมเข้ากับผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจและสังคม การริเริ่มเหล่านี้ยังสะท้อนถึงการก้าวสู่เศรษฐกิจสีเขียว และเศรษฐกิจหมุนเวียน ซึ่งเป็นแนวโน้มการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับสากล ดังนั้น ผู้นำชุมชนจึงไม่เพียงทำหน้าที่รักษาสิ่งแวดล้อม แต่ยังเป็นผู้ขับเคลื่อนนวัตกรรมเพื่อความยั่งยืนของชุมชนในระยะยาว

2.4 การสร้างการมีส่วนร่วมและกติกาชุมชน (Participatory Governance) บทบาทอีกประการหนึ่งที่สะท้อนถึงความเป็นผู้นำเชิงยุทธศาสตร์ของผู้นำชุมชนภาคใต้ คือการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและการกำหนดกติกาชุมชนร่วมกัน บทบาทนี้ไม่เพียงช่วยให้เกิดความตระหนักรู้ในการปกป้องทรัพยากรธรรมชาติ แต่ยังสร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของที่ทำให้คนในชุมชนปฏิบัติตามกติกาอย่างสมัครใจ มากกว่าการถูกบังคับจากภายนอก การเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกกลุ่มเข้ามามีส่วนร่วมสะท้อนถึงการกระจายอำนาจเชิงสังคม และสอดคล้องกับแนวคิด

การพัฒนาที่ยั่งยืนที่เน้น bottom-up approach ผู้ใหญ่บ้านรายหนึ่งได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของกลุ่มต่าง ๆ ว่า “เวลาออกกติกาเรื่องขยะ เราให้เด็กๆ และแม่บ้านเข้ามามีส่วนร่วม เขาเสนอไอเดียเอง ทำให้ทุกคนรู้สึกว่าเป็นของเขาเอง” (ผู้ใหญ่บ้าน, จ.สตูล) คำพูดนี้ชี้ให้เห็นว่าผู้นำได้เป็นผู้กำหนดกติกาเพียงฝ่ายเดียว แต่เปิดโอกาสให้กลุ่มคนชายขอบในชุมชน เช่น เด็กและผู้หญิง ได้เข้ามา มีบทบาท ทำให้กติกาที่เกิดขึ้นมีความชอบธรรมและได้รับการยอมรับจากคนในพื้นที่อย่างกว้างขวาง ในลักษณะเดียวกัน เกษตรกรรายหนึ่งได้กล่าวว่า “ชาวบ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมกำหนดพื้นที่ป่า ไม่ใช่ถูกบังคับจากหน่วยงานรัฐ ทำให้ทุกคนเต็มใจดูแลป่า” (เกษตรกร, จ.พัทลุง) ประโยคนี้สะท้อนว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการกำหนดพื้นที่ป่าเป็นการสร้าง collective ownership ที่แตกต่างจากการบังคับเชิงนโยบายของรัฐ เมื่อคนในพื้นที่รู้สึกว่าเป็นผู้มีส่วนในการตัดสินใจ พวกเขาจะเต็มใจที่จะรักษาทรัพยากรนั้นด้วยความสมัครใจ

แม่บ้านอีกคนหนึ่งได้กล่าวถึงผลของการมีเวทีแลกเปลี่ยนว่า “เราเห็นว่าการมีส่วนร่วมทำให้คนกล้าพูดปัญหาของตัวเอง และผู้นำก็เอาไปแก้ไขจริง” (แม่บ้าน, จ.สงขลา) คำกล่าวนี้สะท้อนว่าการเปิดพื้นที่การมีส่วนร่วมช่วยให้ชาวบ้านมีความมั่นใจในการแสดงออก และเชื่อมั่นว่าความคิดเห็นของตนจะไม่ถูกละเลย แต่สามารถนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่เป็นจริงในระดับชุมชน ด้านการมีส่วนร่วมของเยาวชน ครูท้องถิ่นรายหนึ่งได้ให้ข้อมูลว่า “เด็กๆ ได้ออกความเห็นเรื่องการจัดกิจกรรมลดถุงพลาสติก ทำให้เขาภูมิใจว่ามีส่วนร่วมในชุมชน” (ครู, จ.ตรัง) กรณีนี้แสดงให้เห็นว่าเยาวชนมิได้เป็นเพียงผู้รับสาร แต่ได้รับบทบาทเชิงรุกในการร่วมคิดและกำหนดแนวทางการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ทำให้เยาวชนเกิดความภาคภูมิใจในบทบาทของตนเอง และเติบโตเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม สุดท้าย ผู้นำศาสนาได้สะท้อนถึงบทบาทของผู้นำชุมชนในการสร้างเวทีที่หลากหลายว่า “เวลามีเวทีชุมชน ผู้นำจะเชิญทุกกลุ่ม ทั้งพระ โต๊ะอิหม่าม ผู้หญิง ผู้สูงอายุ มานั่งคุยกัน” (ผู้นำศาสนา, จ.สงขลา) คำพูดนี้ตอกย้ำว่าการมีส่วนร่วมที่แท้จริงคือการเปิดพื้นที่ให้กับทุกกลุ่มทางสังคมโดยไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง (leave no one behind) ทำให้กติกาชุมชนสะท้อนความเห็นของทุกภาคส่วนและมีความหลากหลายของมุมมอง

การวิเคราะห์เชิงเหตุผลข้อมูลนี้ สะท้อนว่าบทบาทของผู้นำชุมชนภาคใต้ในด้านการสร้างการมีส่วนร่วมและกติกาชุมชน เป็นการผสมผสานหลักการของ Participatory Governance กับการเสริมสร้างทุนทางสังคม ผู้นำทำหน้าที่เป็น Facilitator ที่เปิดโอกาสให้คนทุกกลุ่มเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ และทำให้กติกาที่เกิดขึ้นมีความชอบธรรม และได้รับการยอมรับอย่างแท้จริง การสร้างพื้นที่ให้ชาวบ้าน เด็ก เยาวชน ผู้หญิง และผู้นำศาสนาเข้ามามีส่วนร่วมไม่เพียงทำให้กติกาชุมชนเกิดขึ้นเท่านั้น แต่ยังสร้างพลังการมีส่วนร่วมที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งและความยั่งยืนของชุมชนสีเขียวในระยะยาว

2.5 การใช้ทุนทางวัฒนธรรมและศาสนา (Cultural & Religious Capital) อีกหนึ่งบทบาทเชิงยุทธศาสตร์ที่มีความโดดเด่นของผู้นำชุมชนในพื้นที่ภาคใต้คือการใช้ทุนทางวัฒนธรรมและศาสนา เป็นฐานในการขับเคลื่อนกิจกรรมชุมชนสีเขียว วัฒนธรรมท้องถิ่นและศาสนสถานไม่เพียงเป็นพื้นที่ศรัทธาของผู้คน แต่ยังเป็นแหล่งสร้างอำนาจเชิงสัญลักษณ์ที่ช่วยเสริมความชอบธรรม

ให้กับกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ผู้นำจึงใช้ทุนนี้เป็นเครื่องมือสร้างความเชื่อมโยง ระหว่างแนวคิด การอนุรักษ์กับวิถีชีวิตและความเชื่อดั้งเดิม ทำให้คนในชุมชนรู้สึกว่าการปกป้องสิ่งแวดล้อมไม่ใช่ เพียงภารกิจทางโลก แต่เป็นหน้าที่เชิงศีลธรรมและศรัทธาด้วย

พระสงฆ์ท้องถิ่นได้กล่าวว่า “วัดคือศูนย์รวมจิตใจ เวลาใช้ชีวิตเป็นศูนย์กลางการธรรมรงค์ คนจะยอมทำตามมากขึ้น” (พระสงฆ์, จ.พัทลุง) คำกล่าวนี้ชี้ให้เห็นว่าวัดไม่เพียงเป็นสถานที่ทาง ศาสนา แต่ยังทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้และการธรรมรงค์ ผู้นำชุมชนสามารถใช้ทุนทาง ศาสนาเพื่อดึงดูดความสนใจและสร้างแรงศรัทธาให้กับกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม ในทำนองเดียวกัน ผู้นำศาสนาอิสลามได้สะท้อนว่า “ในมัสยิด ถ้าอิหม่ามพูดเรื่องสิ่งแวดล้อม คนจะให้ความสำคัญ มากกว่าการบอกเฉยๆ” (ผู้นำศาสนา, จ.สตูล) คำพูดนี้สะท้อนให้เห็นถึงพลังของผู้นำศาสนาในการ กำหนดบรรทัดฐานทางสังคม เมื่อประเด็นสิ่งแวดล้อมถูกสอดแทรกเข้าไปในการเทศนาหรือคำสอน ย่อมมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมและการปฏิบัติของคนในชุมชนอย่างมีนัยสำคัญ

ผู้เฒ่าชุมชนได้กล่าวถึงการผนวกกิจกรรมสิ่งแวดล้อมเข้ากับประเพณีท้องถิ่นว่า “ผู้นำ ใช้ประเพณีท้องถิ่น เช่น งานบุญ งานวัด มาสอดแทรกกิจกรรมปลูกป่าและลดขยะ” (ผู้เฒ่าชุมชน, จ.สงขลา) ประโยคนี้แสดงถึงความสามารถของผู้นำในการใช้ cultural framing โดยการสอดแทรก แนวคิดสิ่งแวดล้อมเข้าไปในกิจกรรมที่คนในชุมชนคุ้นเคยอยู่แล้ว ทำให้การขับเคลื่อนไม่เป็นสิ่ง แปลกใหม่ที่ต้องปรับตัว แต่เป็นสิ่งที่ผสมผสานเข้ากับวิถีชีวิตเดิม

ในมิติการศึกษา ครูโรงเรียนศาสนาได้กล่าวว่า “เวลามีกิจกรรมในโรงเรียนสอนศาสนา เด็ก ๆ ก็ถูกปลูกฝังเรื่องการรักษสิ่งแวดล้อมตั้งแต่เล็ก” (ครูโรงเรียนศาสนา, จ.ตรัง) คำกล่าวนี้ตอก ย้ำถึงการนำศาสนาและการศึกษาเป็นเครื่องมือในการปลูกฝังคุณค่า ตั้งแต่เยาว์วัย ทำให้การรักษา สิ่งแวดล้อมกลายเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้เชิงศีลธรรม สุดท้าย ชาวบ้านรายหนึ่งได้สะท้อนว่า “ศาสนาทำให้คนรู้สึกว่า การรักษสิ่งแวดล้อมเป็นหน้าที่ ไม่ใช่แค่ความสมัครใจ” (ชาวบ้าน, จ. พัทลุง) คำพูดนี้สะท้อนถึงพลังของทุนทางศาสนาในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคนในชุมชน จากสิ่งที่เป็นเพียง “กิจกรรม” ไปสู่สิ่งที่เป็น “หน้าที่” ทางศีลธรรมและสังคม ซึ่งเป็นแรงจูงใจที่ ลึกซึ้งและยั่งยืน

การวิเคราะห์เชิงเหตุผลข้อมูลทั้งหมดนี้ชี้ให้เห็นว่า ผู้นำชุมชนภาคใต้ใช้ทุนทาง วัฒนธรรมและศาสนาเป็นเครื่องมือเชิงยุทธศาสตร์ที่ทรงพลังในการขับเคลื่อนชุมชนสีเขียว การใช้ วัด มัสยิด ประเพณี และการศึกษาเชิงศาสนา ทำให้การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสอดคล้องกับคุณค่าที่ ผู้คนยึดถืออยู่แล้ว จึงเกิดความชอบธรรมและความยั่งยืนในพฤติกรรม การเชื่อมโยงดังกล่าวยัง สะท้อนแนวคิดของ Bourdieu เรื่องทุนทางวัฒนธรรมและทุนเชิงสัญลักษณ์ ที่สามารถแปรเปลี่ยน เป็นพลังในการกำหนดพฤติกรรมทางสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น ผู้นำชุมชนจึงไม่เพียงเป็น ผู้จัดการสิ่งแวดล้อม แต่ยังเป็นผู้ใช้ทุนทางวัฒนธรรมและศรัทธาเป็นกลไกการพัฒนา เพื่อสร้าง ชุมชนสีเขียวที่หยั่งรากในวิถีชีวิตของผู้คนอย่างแท้จริง

3. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนในการเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนสีเขียวที่สอดคล้องกับบริบทภาคใต้ของประเทศไทย จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพพบว่า การพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนเพื่อขับเคลื่อนชุมชนสีเขียวอย่างยั่งยืนในบริบทภาคใต้จำเป็นต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบและสอดคล้องกับวิถีชีวิต วัฒนธรรม และทุนทางสังคมของพื้นที่ โดยสามารถสังเคราะห์เป็นข้อเสนอแนวทางสำคัญได้ดังนี้

มิติ (Dimension)	แนวทาง (Guidelines)	ผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้น (Expected Outcomes)
1. ภาวะผู้นำเชิงปฏิรูป (Transformational Leadership)	พัฒนาทักษะการกำหนดวิสัยทัศน์ร่วม การสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ และการสร้างแรงบันดาลใจแก่สมาชิกชุมชน	ชุมชนมีเป้าหมายและทิศทางการพัฒนาที่ชัดเจน ประชาชนเกิดแรงศรัทธาและมีพลังร่วมในการขับเคลื่อนกิจกรรมสีเขียว
2. การสร้างเครือข่ายและความร่วมมือ (Networking & Collaboration)	เสริมสร้างทักษะการประสานงานและเชื่อมโยงเครือข่ายกับหน่วยงานรัฐ เอกชน องค์กรศาสนา และประชาสังคม	เกิดความร่วมมือระหว่างภาคส่วนอย่างเป็นระบบ มีการระดมทรัพยากรและองค์ความรู้เพื่อสนับสนุนการพัฒนาชุมชนสีเขียว
3. การส่งเสริมนวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์ (Creativity & Innovation)	กระตุ้น การคิด เชิง นวัตกรรม สนับสนุนการจัดการความรู้ และการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการสิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจชุมชน	ชุมชนเกิดนวัตกรรมที่เหมาะสมกับบริบท เช่น เกษตรอินทรีย์ การจัดการขยะเชิงสร้างสรรค์ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และเศรษฐกิจหมุนเวียน
4. การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม (Participatory Governance)	พัฒนาทักษะผู้นำด้านการอำนวยความสะดวก (facilitation) และการบริหารความขัดแย้ง จัดให้มีเวทีและกลไกการมีส่วนร่วมอย่างทั่วถึง	ทุกกลุ่มในชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วม กติกาชุมชนมีความชอบธรรมและได้รับการยอมรับ
5. การใช้ทุนทางวัฒนธรรมและศาสนา (Cultural & Religious Capital)	ใช้ศาสนสถาน ประเพณี และค่านิยมท้องถิ่นเป็นฐานในการรณรงค์ กิจกรรมสิ่งแวดล้อม	กิจกรรมชุมชนสีเขียวสอดคล้องกับวิถีชีวิต ความเชื่อและศรัทธาของคนในพื้นที่ ทำให้เกิดการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

ตารางที่ 2 แนวทางการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนในการเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนสีเขียวที่สอดคล้องกับบริบทภาคใต้ของประเทศไทย

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทเชิงยุทธศาสตร์ของผู้นำชุมชนในการขับเคลื่อนชุมชนสีเขียว: การวิเคราะห์ด้วยกรอบภาวะผู้นำเชิงปฏิรูปและทุนทางสังคมในบริบทภาคใต้ของประเทศไทย ซึ่งผู้วิจัยได้มีประเด็นที่นำมาอภิปรายผลดังต่อไปนี้

1. การศึกษาบริบท แนวคิด และหลักการของการขับเคลื่อนชุมชนสีเขียวในภาคใต้ ผลการวิจัยพบว่า บริบทของการขับเคลื่อนชุมชนสีเขียวในพื้นที่ภาคใต้ มิได้จำกัดอยู่เพียงปัจจัยทางสิ่งแวดล้อมเท่านั้น หากแต่เป็นการบูรณาการปัจจัยทางสังคม วัฒนธรรม ศาสนา และวิถีชีวิต

ท้องถิ่นเข้าด้วยกัน บริบทดังกล่าวสะท้อนลักษณะเฉพาะของชุมชนภาคใต้ ที่มีทั้งความหลากหลายทางศาสนา (พุทธและอิสลาม) ระบบเครือญาติที่แน่นแฟ้น และการพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติในการดำรงชีพ อันเป็นเงื่อนไขสำคัญต่อการขับเคลื่อนการอนุรักษ์และการพัฒนา ที่มุ่งเน้นความยั่งยืน ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานของ Ballet (2007) และ Musavengane (2016) ที่อธิบายว่าความยั่งยืนของการจัดการทรัพยากรท้องถิ่น ขึ้นอยู่กับการมีทุนทางสังคม (social capital) และการมีส่วนร่วมของชุมชน ที่สามารถผสานแนวคิดอนุรักษ์เข้ากับวิถีชีวิตจริง อีกทั้งยังสอดคล้องกับข้อค้นพบของ ปารีชา มุสิกคามะ (2561) ที่ชี้ว่า การจัดการทรัพยากรร่วม จะมีประสิทธิภาพสูงสุดเมื่อชุมชนสามารถกำหนดกติกาและจัดการทรัพยากรด้วยตนเอง บนพื้นฐานของบรรทัดฐานและความไว้วางใจ เชื่อใจร่วมกัน นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ อัมภา บัระภา (2565) ก็ได้ยืนยันว่า การสร้างชุมชนสีเขียวในพื้นที่ชนบทมีความเป็นไปได้สูง เมื่อผู้นำสามารถเชื่อมโยงแนวคิดการอนุรักษ์เข้ากับวิถีชีวิตประจำวันและวัฒนธรรมของคนในพื้นที่ ดังนั้น การศึกษาบริบทภาคใต้จึงสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นของการใช้กรอบแนวคิด ที่กว้างกว่ามิติสิ่งแวดล้อมเพียงอย่างเดียว แต่ต้องบูรณาการเข้ากับปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมที่เป็นทุนดั้งเดิม ซึ่งถือเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างความเข้มแข็งและความยั่งยืนให้กับการพัฒนาชุมชนสีเขียว

2. การวิเคราะห์บทบาทเชิงยุทธศาสตร์ของผู้นำชุมชน ผลการวิจัยด้านนี้ สะท้อนชัดว่า ผู้นำชุมชนในภาคใต้มีบทบาทเชิงยุทธศาสตร์ที่สำคัญในหลายมิติ ได้แก่ การสร้างแรงบันดาลใจและวิสัยทัศน์ การสร้างเครือข่ายและการประสานงาน การริเริ่มนวัตกรรม การสร้างการมีส่วนร่วม และการใช้ทุนทางวัฒนธรรมและศาสนา บทบาทเหล่านี้สอดคล้องกับกรอบแนวคิดภาวะผู้นำเชิงปฏิรูป (Transformational Leadership) ของ Bass และ Riggio (2006) ซึ่งเน้นว่า ผู้นำต้องสามารถสร้างแรงบันดาลใจ (Inspirational Motivation) กระตุ้นทางปัญญา (Intellectual Stimulation) และสร้างอิทธิพลเชิงอุดมการณ์ เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกในระดับองค์กรหรือชุมชน ผลการวิจัยยังชี้ให้เห็นว่าผู้นำมีความสามารถในการใช้ทุนทางสังคมทั้งในมิติของเครือข่าย ความไว้วางใจ และบรรทัดฐานทางสังคม ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอของ Paxton (2002) and Krishna (2002) ที่มองว่าทุนทางสังคมเป็นปัจจัยหลักในการสร้างความร่วมมือและความเข้มแข็งของประชาธิปไตยระดับรากหญ้า ซึ่งสอดคล้องกับงานของ Saiban & Rozikin (2025) ได้แสดงให้เห็นว่าผู้นำชุมชนที่สามารถเชื่อมโยงทุนทางศาสนาและเครือข่ายชุมชนเข้าด้วยกัน จะมีศักยภาพสูงในการสร้างความร่วมมือและความไว้วางใจระหว่างกลุ่มคนที่หลากหลาย นอกจากนี้ การขับเคลื่อนชุมชนสีเขียวที่ผู้นำสามารถสร้างการมีส่วนร่วมอย่างทั่วถึง สอดคล้องกับแนวคิดของ McKee (2005) เรื่อง Public Sphere ที่ชี้ว่าการสร้างพื้นที่สาธารณะ เพื่อการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างเสรีเป็นรากฐานสำคัญของประชาธิปไตย และการมีส่วนร่วมในสังคม โดยในกรณีนี้ ผู้นำชุมชนได้ทำหน้าที่สร้างพื้นที่ให้กับคนทุกกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นเยาวชน ผู้หญิง ผู้สูงอายุ พระสงฆ์ หรือผู้นำศาสนาอิสลาม ซึ่งสะท้อนถึงการบูรณาการความหลากหลายเข้าสู่กระบวนการพัฒนาที่เป็นธรรม โดยผลการวิจัยด้านนี้ต่อกย้ำว่า ผู้นำชุมชนในภาคใต้ไม่เพียงทำหน้าที่บริหารจัดการทรัพยากร แต่ยังทำ

หน้าที่เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง ที่สามารถสร้างแรงบันดาลใจ เปิดพื้นที่การมีส่วนร่วม และใช้ทุนทางสังคมกับวัฒนธรรมเป็นพลังขับเคลื่อนที่สำคัญ

3. การเสนอแนวทางการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชน ผลการวิจัยด้านนี้ เสนอแนวทางการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนที่สอดคล้องกับบริบทภาคใต้ โดยเน้นการบูรณาการ 5 มิติหลัก ได้แก่ การเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงปฏิรูป การสร้างเครือข่ายและความร่วมมือ การส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม การสร้างกลไกการมีส่วนร่วม และการใช้ทุนทางวัฒนธรรม-ศาสนาเป็นฐานการพัฒนา แนวทางเหล่านี้มีได้เป็นเพียงการพัฒนาทักษะเฉพาะบุคคล แต่เป็นการสร้างระบบนิเวศแห่งการนำที่ช่วยให้ผู้นำสามารถพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานของ Selman (2001) และ ปณณพงค์ วงศ์มาศรี (2559) ที่ชี้ว่าการพัฒนาผู้นำท้องถิ่นเพื่อความยั่งยืน ต้องอาศัยการบูรณาการทั้งความรู้เชิงเทคนิคและทุนทางสังคม รวมทั้งสอดคล้องกับแนวคิดของ Marín-González, et al., (2022) ที่ระบุว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนจำเป็นต้องมีผู้นำท้องถิ่นที่สามารถสร้างความร่วมมือข้ามภาคส่วนและใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชยภรณ์ บุญเรืองศักดิ์ และสิริพร บุรณาทิรัณท์ (2567) ยืนยันย้ำว่าผู้นำที่สามารถประยุกต์ใช้ทุนทางวัฒนธรรมและศาสนา จะสามารถสร้างแรงศรัทธาและความร่วมมือได้มากกว่า ผู้นำที่พึ่งพาเพียงกลไกเชิงโครงสร้างยิ่งไปกว่านั้น แนวทางดังกล่าวยังสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเฉพาะ SDG 11 เมืองและชุมชนที่ยั่งยืน, SDG 13 การรับมือการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และ SDG 16 สังคมสงบสุข ยุติธรรม และสถาบันที่เข้มแข็ง ดังนั้น การพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนในลักษณะนี้จึงไม่เพียงเป็นการตอบสนองต่อบริบทท้องถิ่น แต่ยังเชื่อมโยงกับกรอบพัฒนาระดับโลก

การวิจัยครั้งนี้ ได้ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า บริบททางสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมในภาคใต้เป็นปัจจัยสำคัญต่อการขับเคลื่อนชุมชนสีเขียว ผู้นำชุมชนทำหน้าที่ในฐานะ ผู้นำการเปลี่ยนแปลง ที่สามารถใช้ทั้งภาวะผู้นำเชิงปฏิรูปและทุนทางสังคมเป็นพลังขับเคลื่อน และแนวทางการพัฒนาศักยภาพผู้นำควรเป็นการสร้างระบบนิเวศที่บูรณาการมิติด้านวิสัยทัศน์ ความร่วมมือ นวัตกรรม การมีส่วนร่วม และวัฒนธรรม ศาสนาเข้าด้วยกัน งานวิจัยนี้จึงมีคุณูปการทั้งต่อการพัฒนาทฤษฎีในด้านภาวะผู้นำและทุนทางสังคม ตลอดจนต่อการกำหนดนโยบายและการปฏิบัติจริงในการพัฒนาชุมชนสีเขียวในประเทศไทยและภูมิภาคที่มีบริบทใกล้เคียง

องค์ความรู้ใหม่

งานวิจัยนี้ได้สร้างองค์ความรู้ใหม่ในเชิงบริบท โดยชี้ให้เห็นว่า การขับเคลื่อนชุมชนสีเขียวในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทยมิได้เป็นเพียงกระบวนการด้านสิ่งแวดล้อมเท่านั้น หากแต่เป็นการผสมผสานบูรณาการระหว่างมิติทางสังคม วัฒนธรรม และศาสนาเข้าไว้ด้วยกัน ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า ความยั่งยืนของการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นขึ้นอยู่กับความสามารถของชุมชนในการเชื่อมโยงทุนทางสังคมกับวิถีชีวิตจริง โดยใช้ความเชื่อและบรรทัดฐานทางวัฒนธรรมเป็นกลไกขับเคลื่อน

เคลื่อนที่สำคัญ องค์ความรู้ในมิตินี้ได้ยืนยันความสำคัญของการศึกษาชุมชนในฐานะระบบนิเวศทางสังคมและวัฒนธรรม มากกว่าการมองเพียงด้านทรัพยากรธรรมชาติหรือโครงสร้างเชิงนโยบาย

ในเชิงทฤษฎี งานวิจัยได้เสนอการบูรณาการกรอบภาวะผู้นำเชิงปฏิรูป เข้ากับแนวคิดเรื่องทุนทางสังคม (Social Capital) เพื่ออธิบายบทบาทเชิงยุทธศาสตร์ของผู้นำชุมชน ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าผู้นำที่สามารถสร้างแรงบันดาลใจ เชื่อมโยงเครือข่าย กระตุ้นนวัตกรรม เปิดพื้นที่การมีส่วนร่วม และใช้ทุนทางวัฒนธรรม ศาสนา จะมีศักยภาพสูงในการขับเคลื่อนชุมชนสีเขียวอย่างมีประสิทธิภาพ องค์ความรู้เชิงบูรณาการนี้จึงเป็นการต่อยอดกรอบทฤษฎีที่มีอยู่ โดยเสนอให้มองบทบาทผู้นำชุมชนในฐานะผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงที่ใช้ทั้งพลังทางสังคมและพลังทางวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

ในเชิงประยุกต์งานวิจัยได้เสนอแนวทางการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนที่สอดคล้องกับบริบทภาคใต้ โดยเน้นการสร้างระบบนิเวศแห่งการนำที่เชื่อมโยงวิสัยทัศน์ การสร้างเครือข่ายนวัตกรรม การมีส่วนร่วม และทุนทางวัฒนธรรมเข้าด้วยกัน แนวทางนี้ไม่เพียงตอบโจทย์การพัฒนาชุมชนสีเขียวในระดับท้องถิ่น แต่ยังสามารถขยายผลสู่การกำหนดนโยบายสาธารณะและการพัฒนาเชิงพื้นที่ ที่สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ได้อย่างมีพลัง องค์ความรู้ใหม่นี้จึงมีคุณูปการต่อการพัฒนาทฤษฎี การปฏิบัติ และการสร้างนโยบายที่ยั่งยืนในอนาคต

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยครั้งนี้ มุ่งทำความเข้าใจบริบท แนวคิด และหลักการของการขับเคลื่อนชุมชนสีเขียวในพื้นที่ภาคใต้ โดยพิจารณาปัจจัยทางสังคม วัฒนธรรม ศาสนา และวิถีชีวิตที่เป็นรากฐานสำคัญของชุมชน ทั้งยังวิเคราะห์บทบาทเชิงยุทธศาสตร์ของผู้นำชุมชน ผ่านกรอบภาวะผู้นำเชิงปฏิรูปและทุนทางสังคม เพื่อสะท้อนให้เห็นว่าผู้นำมิได้เป็นเพียงผู้จัดการทรัพยากร แต่เป็นผู้สร้างแรงบันดาลใจ เชื่อมโยงเครือข่าย กระตุ้นนวัตกรรม และเปิดพื้นที่การมีส่วนร่วมที่หลากหลายและเป็นธรรม นอกจากนี้ งานวิจัยยังได้สังเคราะห์แนวทางการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนที่เหมาะสมกับบริบทภาคใต้ โดยมุ่งเน้นการสร้างระบบนิเวศแห่งการนำ (leadership ecosystem) ที่บูรณาการวิสัยทัศน์ นวัตกรรม ความร่วมมือ และทุนทางวัฒนธรรม ศาสนาเข้าด้วยกัน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนสีเขียวอย่างมั่นคงและยั่งยืน ทั้งในระดับท้องถิ่นและเชื่อมโยงสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ในระดับประเทศและระดับสากล จากการศึกษาผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนา ทั้งในเชิงนโยบายเชิงปฏิบัติ และสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากผลการศึกษาพบว่า การขับเคลื่อนชุมชนสีเขียวจำเป็นต้องมีนโยบายที่สนับสนุนอย่างชัดเจนและต่อเนื่อง ผู้วิจัยจึงเสนอให้ภาครัฐกำหนด กรอบนโยบายการพัฒนาชุมชนสีเขียว ที่บูรณาการกับยุทธศาสตร์การพัฒนาระดับจังหวัดและระดับประเทศ รวมทั้งจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมในระดับชุมชน โดยเฉพาะการสร้าง เครือข่ายผู้นำท้องถิ่นและ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นกลไกกลางในการกำกับ ติดตาม และแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ตลอดจนผลักดันให้ประเด็นการพัฒนาชุมชนสีเขียวเป็นส่วนหนึ่งของ นโยบายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ในระดับท้องถิ่น

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

ในทางปฏิบัติ ผู้วิจัยเสนอให้เน้นการ เสริมสร้างศักยภาพผู้นำชุมชน ผ่านการอบรมเชิงปฏิบัติการ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการสนับสนุนด้านองค์ความรู้และเทคโนโลยีที่เหมาะสม ควรพัฒนาภาคีการมีส่วนร่วมของประชาชน เช่น เวทีประชาคมชุมชน การระดมความคิดเห็น และกิจกรรมรณรงค์เชิงสร้างสรรค์ เพื่อกระตุ้นให้เกิดความตระหนักและความภาคภูมิใจร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ ควรส่งเสริมการนำ ทูทางวัฒนธรรมและศาสนา มาใช้เป็นเครื่องมือสร้างแรงจูงใจและความต่อเนื่องในการขับเคลื่อนกิจกรรมสีเขียว เพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและความเชื่อของชุมชนในภาคใต้

3. ข้อเสนอแนะเชิงการวิจัยในอนาคต

สำหรับการวิจัยในอนาคต ผู้วิจัยเสนอให้ขยายขอบเขตการศึกษาไปยังชุมชนประเภทอื่น ๆ ในภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศ เพื่อเปรียบเทียบลักษณะบริบทและบทบาทของผู้นำที่แตกต่างกัน อันจะช่วยให้เกิด องค์ความรู้เชิงเปรียบเทียบที่สามารถนำมาสร้างแบบจำลองการพัฒนาชุมชนสีเขียวได้อย่างรอบด้าน อีกทั้งควรศึกษาความสัมพันธ์เชิงลึกระหว่าง ทูทางสังคม วัฒนธรรม ศาสนา และเทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อทำความเข้าใจพลวัตใหม่ในการสร้างความยั่งยืน ตลอดจนการประเมินผลลัพธ์และผลกระทบเชิงนโยบายในระยะยาว เพื่อยกระดับคุณภาพของการพัฒนาชุมชนสีเขียวในอนาคตอย่างมีระบบและยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- ชยภรณ์ บุญเรืองศักดิ์ และสิริพร บุรณาทิรัณท์. (2567). การยกระดับนวัตกรรมชุมชนสู่การขับเคลื่อนทูทางวัฒนธรรมในพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์. *วารสารศิลปการจัดการ*, 8(2), 45-62.
- ปิ่นณพงค์ วงศ์นาตรี. (2559). ทูทางสังคมกับข้อเสนอเชิงนโยบายของการบูรณาการทูทางสังคมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น. *Asian Journal of Arts and Culture*, 16(1), 99-114.
- ปาริษา มุสิกคามะ. (2561). การกำกับดูแลพื้นที่สาธารณะเมืองในฐานะทรัพยากรร่วม. *Asian Creative Architecture, Art and Design*, 27(2), 1-13.
- อำภา บัวระภา. (2565). การพัฒนาพื้นที่สีเขียวชนบทเพื่อความยั่งยืน. *วารสารสถาปัตยกรรมการออกแบบและการก่อสร้าง*, 4(1), 27-37.
- AtKisson, A. (2021). Developing indicators of sustainable community: Lessons from sustainable Seattle. In *The Earthscan reader in sustainable cities* (pp. 352-363). Routledge.

- Ballet, J., Sirven, N. & Requier-Desjardins, M. (2007). Social capital and natural resource management: a critical perspective. *The Journal of Environment & Development*, 16(4), 355-374.
- Bass, B. M. & Riggio, R. E. (2006). *Transformational leadership*. Psychology press.
- Durante, R., Mastrorocco, N., Minale, L. & Snyder, J. M. (2025). Unpacking social capital. *The Economic Journal*, 135(667), 773-807.
- Krishna, A. (2002). *Active social capital: Tracing the roots of development and democracy*. Columbia University Press.
- Marín-González, F., Moganadas, S. R., Paredes-Chacín, A. J., Yeo, S. F. & Subramaniam, S. (2022). Sustainable local development: Consolidated framework for cross-sectoral cooperation via a systematic approach. *Sustainability*, 14(11), 6601.
- McKee, A. (2005). *The public sphere: An introduction*. Cambridge University Press.
- Musavengane, R. & Simatele, D. M. (2016). Community-based natural resource management: The role of social capital in collaborative environmental management of tribal resources in KwaZulu-Natal, South Africa. *Development Southern Africa*, 33(6), 806-821.
- Paxton, P. (2002). Social capital and democracy: An interdependent relationship. *American sociological review*, 67(2), 254-277.
- Ponzetto, G. A. & Troiano, U. A. (2025). Social capital, government expenditures, and growth. *Journal of the European Economic Association*, 23(2), 632-681.
- Roseland, M. (2000). Sustainable community development: integrating environmental, economic, and social objectives. *Progress in planning*, 54(2), 73-132.
- Saiban, K. & Rozikin, Z. (2025). Building an Inclusive Society through Religious Moderation Village: Phenomenological Study of the Role of Social Capital in Building Social Harmonization in the Community of Sidodadi Village, Gedangan District, Malang Regency. *International Journal of Research in Social Science and Humanities (IJRSS)*, 6(6), 151-175.
- Selman, P. (2001). Social capital, sustainability and environmental planning. *Planning theory & practice*, 2(1), 13-30.
- Turčinović, M., Vujko, A. & Stanišić, N. (2025). Community-led sustainable tourism in rural areas: Enhancing wine tourism destination competitiveness and local empowerment. *Sustainability*, 17(7), 2878.